

Rewolucja w postępowaniu nakazowym z weksła?

Refleksje na tle orzeczenia TSUE w sprawie Profi Credit Polska S.A.

Sprawa dotyczy dziesiątek tysięcy, jeśli nie setek tysięcy konsumentów, którzy zawierali umowy pożyczki zabezpieczone weksłami. Wiele z tych umów zawierało niedozwolone klauzule umowne. Proceder omijania prawa przez parabanki kwitnie do dziś - co wynika z grudniowego raportu Rzecznika Finansowego. Tysiące ludzi alarmowało i dalej alarmuje Rzecznika Finansowego o bezprawnych praktykach parabanków. Pokrzywdzeni konsumenci często nie wiedzą jednak o możliwości obrony przed roszczeniami pożyczkodawców. Wierzyciele- parabanki szybko uzyskiwali tzw. nakazy zapłaty i przystępowali do egzekucji. Z nieoczekiwaną pomocą przyszedł jednak Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wydając we wrześniu b.r. dwa przełomowe orzeczenia. Otwarta została droga do podważenia nakazów zapłaty i wznowienia postępowań z parabankami. Czas nagli - krótkie, trzymiesięczne terminy na złożenie skargi o wznowienie postępowania mijają 13 i 20 grudnia 2018 r.

Trybunał orzekł

13 września 2018 r. zapadło orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, które będzie miało kapitalne znaczenie dla sytuacji konsumentów oraz wierzycieli, w tym szczególnie banków oraz firm pożyczkowych. Mowa o wyroku w sprawie Profi Credit Polska S.A. (sygn. akt C-176/17), wydanym w odpowiedzi na tzw. pytanie prejudycjalne skierowane do Trybunału przez Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich¹. Istotę orzeczenia oddaje następujący fragment: *13 i 20 grudnia 2018 r.*

„Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, iż

¹Wyrok Trybunału (druga izba) z dnia 13 września 2018 r. w sprawie C-176/17

sprzeciwia się on przepisom krajowym takim jak te będące przedmiotem postępowania głównego, pozwalającym na wydanie nakazu zapłaty opartego na wekslu własnym, który stanowi gwarancję wiarygodności powstałej z umowy kredytu konsumenckiego, w sytuacji gdy sąd rozpoznający pozew o wydanie nakazu zapłaty nie jest uprawniony do zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków tej umowy, jeżeli sposób wykonania prawa do wniesienia zarzutów od takiego nakazu nie pozwala na zapewnienie przestrzegania praw, które konsument opiera na tej dyrektywie.”

Przekładając język prawniczy na język ludzki i nieco upraszczając można przyjąć, że **Trybunał zakazał rozpoznawania spraw w postępowaniu nakazowym prowadzonym na podstawie weksla wobec konsumentów.** Trybunał uznał, że obowiązujące w Polsce przepisy regulujące postępowanie nakazowe nie zapewniają przestrzegania praw konsumenta zawartych w Dyrektywie Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich. Przypomnijmy, że Dyrektywa 93/13/EWG została implementowana do polskiego porządku prawnego (art. 385¹– 385³ Kodeksu cywilnego).

W ocenie Trybunału, za uznaniem, że model postępowania nakazowego z weksla nie gwarantuje ochrony konsumentów przemawiają następujące argumenty:

- w trakcie pierwszej fazy postępowania ocena Sądu jest ograniczona do badania prawidłowości formalnej weksla;

- badanie stosunku prawnego wynikającego z umowy o kredyt konsumencki ma miejsce wyłącznie w wypadku, gdy konsument wniesie zarzuty wobec nakazu zapłaty;

- wykonanie prawa konsumenta do wniesienia zarzutów jest uzależnione od spełnienia wyjątkowo restrykcyjnych przesłanek (dwutygodniowy termin na wniesienie zarzutów, konieczność uiszczenia $\frac{3}{4}$ opłaty sądowej- trzykrotności opłaty wnoszonej przez powoda, wymóg powołania przez pozwanego wszystkich zarzutów, okoliczności faktycznych i dowodów);

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty, Trybunał wskazał na ryzyko niezaskarżenia przez konsumenta nakazu zapłaty i co za tym idzie ryzyko braku możliwości weryfikacji przez sąd stosunku podstawowego pod kątem jego zgodności z przepisami Dyrektywy 93/13. Trybunał odwołał się także do uprzednio wydanych orzeczeń zapadłych na tle Dyrektywy 93/13, m.in. wyroku Radlinger i Radlingerová (sygn. akt C-377/14), zwracając uwagę na konieczność zapewnienia konsumentom racjonalnych

warunków proceduralnych „w ten sposób, by korzystanie z przyznanych konsumentom praw nie było obwarowane warunkami, w szczególności terminem lub kosztami, które ograniczałyby korzystanie z praw gwarantowanych w dyrektywie 93/13”.

Ochrona konsumentów... przed nimi samymi?

Orzeczenie Trybunału wpisuje się w linię orzeczniczą rozszerzenia ochrony konsumentów - dłużników oraz poręczycieli wekslowych w oparciu o przepisy prawa, których źródłem są regulacje Unii Europejskiej. Warto w tym miejscu wspomnieć doniosłą z punktu widzenia praktyki orzeczniczej uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2017 r. zgodnie z którą „W sprawie z powództwa przedsiębiorcy przeciwko konsumentowi zobowiązanemu z weksla sąd z urzędu uwzględnia nieskuteczność powołania się przez powoda na podstawę właściwości miejscowej przewidzianą w art. 37 1 § 1 k.p.c.”. Innymi słowy Sąd uznał, że w sprawę przeciwko konsumentowi rozpoznawał będzie Sąd miejsca zamieszkania tego konsumenta. Niektóre sądy powszechne idą jednak jeszcze dalej w ochronie dłużników wekslowych- np. Sąd Okręgowy w Opolu poddał Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia następujące pytanie: „Czy jest możliwe z urzędu badanie przez Sąd stosunku podstawowego będącego podstawą wystawienia weksla (art. 10 i 17 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r.), czy też te okoliczności mogą być rozważane przez Sąd jedynie **na zarzut pozwanego zgłoszony w danym postępowaniu?**”. Dnia 23 lutego 2018 r. Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały gdyż zagadnienie prawne związane jest z wykładnią prawa unijnego, wobec czego Sądem właściwym w tej sprawie jest tylko Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

We wrześniu b.r. Trybunał wydał także inne orzeczenie odnoszące się do wykładni przepisów Dyrektywy 93/13². W tym wypadku Trybunał w wykładni dyrektywy posunął się jednak krok dalej od stanowiska wyrażonego w sprawie Profi Credit. **Uznał mianowicie, że z przepisami dyrektywy sprzeczne są przepisy prawa krajowego, które wprowadzie przewidują kontrole stosunku podstawowego na etapie wydawania nakazu zapłaty, lecz**

² Wyrok Trybunału (ósma izba) z dnia 20 września 2018 r. w sprawie C-448/17

link:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=205930&pageIndex=0&doclang=pl&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=200882> (dostęp: 3 grudnia 2018 r.)

przyszanają prawo do wydania nakazu zapłaty urzędnikowi sądowemu nie mającemu statusu sędziogo.

Jakie będą skutki wyroku Trybunału?

Do nowego stanu prawnego, ukształtowanego w efekcie wydania wspomnianych orzeczeń będą się musieli przystosować zarówno sądy, wierzyciele jak i dłużnicy. O znaczeniu orzeczenia wydanego przez Trybunał w sprawie Profi Credit najlepiej świadczy fakt, że argumenty użyte przez Trybunał stanowiły podstawę zapadłego dnia 23 maja 2018 r. orzeczenia Sądu Okręgowego w Olsztynie. Sąd orzekając jeszcze przed wyrokiem Trybunału oparł się na stanowisku wyrażonym przez Rzecznik Generalną, która opiniując sprawę Profi Credit akcentowała wagę zapewnienia konsumentom realnych gwarancji ochrony prawnej. W orzeczeniu olsztyńskiego sądu czytamy m.in.: *„Nie zrównując oczywiście skutków prawnych opinii rzecznik generalnej z wyrokiem TSUE, należy podzielić zasadnicze motywy jej uzasadnienia, gdyż wskazują one na konieczność szczególnej ochrony praw konsumenta niezależnie od charakteru roszczenia, tj. w tym przypadku, jego wekslowej natury. **Standardy ochrony konsumenta w prawie unijnym ustanowiono na wysokim poziomie, którego nie powinny niweczyć krajowe przepisy proceduralne, bądź dotychczasowe orzecznictwo sądów, nie uwzględniające nadużywania prawa podmiotowego przez instytucje kredytowe w stosunkach z nieprofesjonalistami.**”³.*

Biorąc pod uwagę wspomniany wyrok oraz stałą linię orzecniczą Sądu Najwyższego w przedmiocie ochrony konsumentów można przyjąć, że wykładnia przepisów dyrektywy 93/13 zawarta w orzeczeniach Trybunału będzie stosowana w praktyce orzecniczej. Należy podkreślić, że niezależnie od podniesionych przez Trybunał argumentów, w myśl utrwalonej w prawie europejskim zasady *acte éclairé* (zwanej także doktryną aktów wyjaśnionych), wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej związany jest nie tylko sąd, który skierował pytanie prejudycjalne, ale wszystkie sądy krajowe państw Unii Europejskiej.

³ Wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 23 maja 2018 r., sygn. akt IX Ca 1347/17

Wykładnia ta ma charakter deklaratoryjny, tzn. wiąże sądy krajowe z mocą wsteczną od daty wejścia w życie postanowienia prawa unijnego⁴.

Z punktu widzenia dłużników- konsumentów nasuwa się pytanie o możliwość wznowienia spraw, w których sąd wydał nakaz zapłaty na podstawie weksla. Zgodnie z zasadą efektywności prawa unijnego, wszystkie państwa członkowskie winny podejmować działania w celu wykonania zobowiązań traktatowych. Na zasadzie analogii można by przyjąć, że wyrok Trybunału wydany wskutek pytania prejudycjalnego stanowi „ekwiwalent” orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego. Pomocne przy tym wydaje się odwołanie się do stanowiska Sądu Najwyższego zgodnie z którym dopuszczalne jest wznowienie postępowania cywilnego w wyniku wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jeżeli z wyroku tego można wywieść podstawę do stwierdzenia nieważności orzeczenia sądu krajowego⁵. **Innymi słowy, konsument może żądać wznowienia postępowania jeżeli zdola uprawdopodobnić, że w wyniku zastosowania przez sąd błędnej wykładni dyrektywy 93/13 został pozbawiony możliwości działania (przesłanka wznowienia postępowania z art. 401 KPC).** W kwestii terminu wniesienia skargi o wznowienie, Sąd Najwyższy wskazuje, że **punktem od którego należy liczyć trzymiesięczny termin z art. 407 KPC będzie moment kiedy strona rzeczywiście dowiedziała się o wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (w naszym przypadku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej)**⁶. Przyjmując pesymistycznie, że sądy krajowe będą uznawać za termin początkowy dzień wydania wyroku Trybunału, należy uznać, że termin na wniesienie skargi upływa dnia 13 grudnia b.r. (bądź 20 grudnia b.r. w przypadku wyroku w sprawie C-448/17).

Wyrok Trybunału bez wątpienia wywoła też reakcję wierzycieli. Weksle przestaną być preferowanym sposobem zabezpieczenia ewentualnych roszczeń wobec konsumentów. W przypadku banków sposobem omińnięcia niekorzystnego orzeczenia TSUE może się być skorzystanie z dobrodziejstwa art. 485 § 3 KPC zgodnie z którym „*Sąd może wydać nakaz zapłaty, jeżeli bank dochodzi roszczenia na podstawie wyciągu z ksiąg bankowych podpisanego przez osoby upoważnione do składania oświadczeń w zakresie praw i*

⁴ Dr Maciej Koszowski „Granice związania orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej” w „Granice państwa jako granice jurysdykcji w Unii Europejskiej” red. S.M. Grochalski, Dąbrowa Górnicza 2012, str. 35-54

⁵ Uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2010 r., sygn. akt III CZP 16/10

⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego- Izby Cywilnej z dnia 23 lutego 2011 r., sygn. akt V CZ 104/10

obowiązków majątkowych banku i opatrzonego pieczęcią banku oraz dowodu doręczenia dłużnikowi pisemnego wezwania do zapłaty”. Niewykluczone jednak, że w przyszłości i ta procedura zostanie zakwestionowana przez Trybunał.

Podsumowując powyższe rozważania wypada stwierdzić, że Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej po raz kolejny podkreśla prymat prawa europejskiego nad prawem krajowym. Istotne zmiany w naszym porządku prawnym dokonują się znowu nie interwencją prawodawcy, lecz w wyniku decyzji wąskiego gremium sędziowskiego.

Autorzy:

Prezes Stowarzyszenia Patria Nostra – r. pr. Lech Obara

r. pr. Przemysław Gałązka
